1940 ий
27
ЯНВАРЬ
№ 9 (622)
Акше 5 ыр.

10-шо ИЙ ЛЕКТЕШ

Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ӧрвезе коммунист

ВЛКСМ Маробком ден Горком орган

Школышто военный пашам отлично шындаш

1939 ийыште СССР Верховный Советын Внеочередной Нылымше Сессийже неполный средний да средний школлаште начальный ден допризывной подготовкым эртарыме нерген посна статья шамыч дене заковышко пуртен. Советский молодежь всеобщий воинский повинность нерген у законым кугу куанымаш дене вашлийын да военный пашам изучатлымашке моткоч кугу интересым проявитла. Задача тевe мошто: тунемше-шамычын начальный ден допризывной подготовкыштым моштен организоватлаш, тиде пашашке школысо пӱтынь коллективым вовлекатлаш, физический культура дене урок шамычым, внешкольный кружковой пашам военный воспитанийым виянгдымашке виктараш.

Мемнан республикыште шагал огыл школлаште пытартыш жапыште военный пашам ятыр саемдыме. Шуко школлаште оборонный кружок-шамыч пашам образцово ыштат. Оршанка средний школышто кум оборонный кружок шке пашаштым сайын шынденыт. Шестидневкыште кок гана занятий стрелковый паша дене эртаралтеш, тылзылан кок гана строевой занятий, ПВХО ден ГСО дене занятий регулярно лийыт.

„Мариец" янда завод пелене средний школышто (Мари-Турек район) 5 оборонный кружок пашам ыштат. Тиде школышто тунемше-шамыч гыч ятырже значкист улыт.

Арбан неполный средний школышто (Иошкар-Ола район) военный тунеммаш да физкультурный паша сайын шындалтын. Тыште ПВХО, ГСО, ВС кружок-шамыч пашаштым сайын ыштат. Тыгай пример-шамыч умбакыжат шуяш лиеш.

Туге гынат, але марте эше южо школлаште военный воспитаний кӱлеш кӱкшытыштӧ огыл. Оборонный кружок-шамыч чыла вере уке улыт, физкультурный паша начар положенийыште. Школласе комсомольский организаций-шамыч, калык образованийын отделже-шамыч, Наркомпрос, Осоавиахим райсовет-шамыч, физкультура ден спорт паша дене Комитет тиде паша дене йӧршеш ситыдымын заниматленыт.

Ежово неполный средний школышто (Йошкар-Ола район) оборонный кружок иктат уке, физкультурный кружок лӱмжылан велэ шотлалтеш. Школысо комсомольский организаций военный пашам саемдышашлан нимом огеш ыште.

Йошкар-Оласе индеш номеран средний школышто але марте военрук уке, но ГОРОНО тидын нерген нимынярат огеш беспокоитле. Республикысе 46 средний школа гыч ик школыштат лӱмын ыштыме физкультурный зал уке, садлан посна школлаште (Звенига средний школа, Йошкар-Оласе индеш номеран школа да молат) физкультурный зал укелан лийын физкультура йӧршеш огеш эртаралт.

Военный пашам образцово шындымаште тӱн рольым военный руководитель модеш, теве молан школын общественный организацийже-шамыч, да эн ондак комсомол, военный руководительлан чыла семын полшышаш улыт. Военный руководитель-шамычлан физкультурым преподаватлымашым шкенышт наблюденийышке налман.

Физический культурын урокшо-шамыч интересный лийышт, нуно Йошкар Армийын боецшылан кӱлшӧ черта - шамычым—физический закалкым, волям, хладнокровийым воспитыватлышт. Но мемнан республикысе посна школлаште физкультурный руководитель-шамыч ситыдымын квалификациян, физкультура шотышто безграмотный улыт, а южо школлаште физкультурный руководитель йӧршеш уке. Комсомол тиде пашаштат кугу полышым оказатлен кертеш да оказатлышаш.

Образцовый начальный ден допризывной подготовка верч кучедалмаште застрельщик да организатор школьный комсомол лийшаш. Комсомолец-шамыч военный занятий дек сознательно относитлыме примерым ончыкташ, военный тунеммашын отличникше, тудын энтузиастше лияш обязан улыт. Школьный комсомол—военрукын первый помощникше, тудлан пеш важный государственный задачым решитлаш тудо полшаш обязан.

Школышто военный воспитаний—школьный комсомольский организаций-шамычын кровный пашаже. Садлан нуно тунемше-шамычын начальный ден допризывной подготовкыштым эртарымаште чыла мера дене полышым оказатлышаш улыт, школышто пӱтынь оборонно-физкультурный пашам тиде цельлан служитлымашым добиватлыман.

Ял озанлыкыште кӱкшӧ урожайым, животноводствын кӱкшӧ продуктивностьшым да трудын кӱкшӧ производительностьшым палмаште выдающийся успех шамычым ыштымылан „Смена" колхоз (Кырык-Марий район) премийым—легковой автомашиным, первый степень дипломым да 10.000 тенге оксам налын.

Снимкыште: „Смена" колхозын председательже А. В. Ведерников йолташ дипломым да 10.000 тенге оксалан чекым налеш. Фото С. **Чуршуковын.**

Школын заслуженный учительже да заслуженный врач—РСФСР-ын почетный званийже-шамычым установитлымаш нерген

РСФСР ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТ ПРЕЗИДИУМЫН

УКАЗШЕ

1. Ожно установитлыме почетный званий-шамыч:

РСФСР наука ден техникын заслуженный деятельже,

РСФСР наукын заслуженный деятельже,

РСФСР народный артист,

РСФСР искусствын заслуженный деятельже,

РСФСР заслуженный артист,—дек ешарен, народный образований ден здравоохранений областьыште выдающийся заслуга-шамычлан тыгай почетный званий-шамычым установитлаш:

РСФСР школын заслуженный учительже,

РСФСР заслуженный врач.

2. „РСФСР-ын почетный званийже-шамыч нерген Положенийым" да РСФСР-ын почетный званийже-шамычым присвоитлыме ен-шамычлан вручатлыме, РСФСР Верховный Совет Президиумын почетный грамотыжо-шамычын образецыштым утвердитлаш.

РСФСР Верховный Совет Президиум Председатель А. БАДАЕВ.

РСФСР Верховный Совет Президиум Секретарь Г. КОЗЛОВ.

Москва, 1940 ий 11 январь.

Ленинградский военный округ штабын ОПЕРАТИВНЫЙ СВОДКЫЖО-ШАМЫЧ

24 январьыште чыла направленийлаштат разведчик-шамычын кычалмашышт да тыгыде пехотный часть-шамычын стычкышт лиеден.

Мемнан авиаций разведывательный полетым ыштылын.

25 январьыште фронтышто нимат. существенный лийын огыл.

СОВЕТСКИЙ СОЮЗЫШТО

У фильм

Кинохроникын Московский студийже 11 братский союзный республика-шамычын дружбышт нерген „Одиннадцать -столиц" у документально художественный фильмым ыштен луктеш. Тиде фильм лишыл жапыште Союзын окраинлашкыже колталтеш.

Сценарийын авторжо В. Скрипицын, фильмлан муро текстшым Казахстанын народный певецше Джамбул гыч налме.

Сосновкышто у санаторий

Киев лишне Днепр серыште Сосновка курортный верыште ВЦСПС-ын у санаторийжым строитлен да оборудоватлен шуктымо, санаторий 110 енглан ыштaлтын. Тудын кок этажан зданийыштыже электро да рентгенокабинет - шамыч, санитарно-бактериологический лабораторий оборудоватлыме.

Строительствыш 2 миллион тенге наре кучылтмо.

Самырык баскетболист-шамычын вашлиймышт

Минск. Баскетбол дене московский кубокышто сенгыше юношеский команда „Темп" икмыняр кече Минскыште лийын, тушто местный одноклубник - шамыч дене вашлийын. Первый тайм—14:14—ничья дене пытен.

Кокымшо таймыште москвич-шамыч 9 очколан утларак пуэныт. Общий счет—34:25.

Москвич-шамыч адак „КИМ" детский команда дене вашлийыныт да 46:15 шот дене модын налыныт.

КОМСОМОЛЬСКИЙ АКТИВЫН СОБРАНИЙЫШТ ВЛКСМ ЦК X ПЛЕНУМЫН ИТОГШЫМ ОБСУЖДАТЛАТ

ВЛКСМ райком школа-шамычлан шагал полшен

Тиде кечылаште Ронго районысо комсомольский активын погынымашыже эртен. Погынымаште чылаже 57 еҥ лийын.

ВЛКСМ ЦК X пленумын итогшо нерген докладым райкомол секретарь Шестаков йолташ ыштыш. Доклад гыч да прениймште выступатлыма гыч пале лие, что райкомол школа-шамычлан шагал полшен. Садланак вет районышто первый полугодийыште успеваемость 79,6 процентым гына составитла, а школысо комсомолец-шамычын успеваемостьышт улыжат 75,2 процент гына.

Тунемше-шамыч кокла гыч 237 отличник да 685 ударник шотлалтеш, но комсомолец-шамыч кокла гыч ик отличникат уке, ударникат 49 еҥ гына. Тыжеч раш: комсомолец-шамыч школышто авангардный рольым налын огыт шого.

Школышко коштшаш шагал огыл йоча-шамыч тунемаш дене охватитлыме огытыл, адак тунемммым чарнышат уледат. Тевe Шогаль средний школа гыч первый полугодийыште 3 ученик тунемаш коштмым чарнен да 7 еҥ тунемаш дене охватитлыме огытыл. Оршанка НСШ, Руя-Сола НСШ да моло школлаштат отсев кугу процентым налын шога.

Райкомол 1939 ийыште ик ганат школьный комсомольский организаций-шамычын пашашт нерген обсуждатлен огыл, моло школьный вопрос денат бюроэш пеш шагал вопросшамыч шындалтыныт.

Доклад деч вара прениййште 11 еҥ выступатлен. Выступатлыше-шамыч чыланат ВЛКСМ райкомым школа-шамычлан пашаштыштт шагал полшымыжлан критиковатлышт.

Ронго средний школа пеленсе комсомольский организаций райкомол деч 100 метр тораште веле гынат, полыш туллан пуалтын огыл. Школа ден пионер отделын вуйлатышыже Мокосеева йолташ школышко огеш кошт.

— Мокосеева йолташ школлашке лектын конкретный полышым пумо олмеш кабинетыштыже шинчен эртара да чӱчкыдын пионер вожатый - шамычым телефон дене инструктироватла,—ойла Ключов йолташ.

Активын собранийже ВЛКСМ ЦК X пленумын решенийже-шамычым одобритлыше резолюцийым приниматлен.

С. Родинов,

ВЛКСМ обкомын инструкторжо.

Комсомольский организацийым школа дек

24-ше январьыште Волжский районный комсомольский активын собранийже эртыш. Собраний ВЛКСМ ЦК X пленумын итогшо нерген ВЛКСМ Волжский РК-н секретарьже Чернышев йолташын докладшым колышто.

Собранийыште комсорг, пионер - вожатый - шамыч, учительство да моло—чылаже 51 еҥ участвоватлен.

Чернышев йолташ шке докладыштыже ончык каймаш дене пырля шуко ситыдымаш-шамыч улмым раш ончыктыш. Комсомол, —манеш Чернышев йолташ,—ты марте школа пашашке кӱлеш вниманийым ойырен огыл, садланак шуко школлаште неуспеваемость, дисциплиным нарушатлымаш случай ятыр лиеден. Теве Марбумкомбинатын средний школыштыжо тунемше-комсомолец Фрамков нимогай причина деч посна школьный занятий гыч лектын каеден, тунеммаштыже кок „плохо" отметкыже уло. Тиде школа гычак комсомолец Митин ден Злобин йолташ-шамыч кок „плохо" гыч иметлат.

Кодшо тунемме ийыште Волжский районышто 182 второгодник ыле гын, теннй первый полугодийыштат кӱлеш переломым ыштыме огыл. Район мучко успеваемость улыжат 78,2 процент велэ. Помарский средний школышто гын, 704 тунемше гыч 274 тунемше гына успеватла.

Алексеевский НСШ-ште тунемше Андриянов школьный имуществым шолыштын, промколхозын кассирже деч оксам шупшын налаш тӧчен. Чыла тиде комсомолын воспитательный паша дене нимынярат занниматлыдымашыжым ончыктышо пример улеш.

— Мемнан пашам сай ыштен толшо йолташнашамычат улыт. Теве Халтурина Вася, Костина Муся, Ветчинкина Лида, Саранкина Нина, Швецова Шура да молат общественный пашам сай ыштыме дене пырля тунеммаштат отличник улыт. Моло-шамычлан нунын деч примерым налман,—отмечатла Чернышев йолташ.

Доклад деч вара прениййште 16 еҥ выступатлыш. Выступатлыше йолташ-шамыч ВЛКСМ райкомын пашажым критиковатлышт, ятыр чапле предложенийшамычым пуышт.

Собраний комсомолын школа дек ситыдымын савырнымыжым, учитель-шамычлан моткоч ситыдымын полшымыжым пеҥгыдын обсудитлыш да ик йӱк дене решенийым лукто.

Ан. Бик.

Райкомолым чын критиковатлышт

(Телефон дене). ВЛКСМ ЦК-н пленумжо школьный комсомольский организаций - шамычын школышто тунеммын качествожо верч ситыдымын пашам ыштымышт нерген пеҥгыдын каласен. Пленумын ончыктымо ситыдымыш - шамыч Звенигово районысо школьный комсомольский организацийлаштат улыт.

Звенига районный комсомольский активын 25 январьыште эртыше погынымашыже нине ситыдымашшамычым тӱжвак лукто.

Район мучко чылаже 8 школышто комсомольский организаций уло. Кузе вара нуно школышто тунеммын качествыжым нолтышаш верч да дисциплиным пеҥгыдемдышаш верч кучедалыныт? Вигак каласаш кӱлеш, ятыр школлаcе комсомольский организаций—начарын кучедалын.

Теве Исменецкий НСШ пеленсе комсомольский организацийын налаш (тудын секретарьже Скворцов йолташ). Комсомолец-шамыч тиде школышто авангардный рольым тунеммаште ончыктен шоген огытыл. Первый полугодийыште 267 ученик гыч 103 еҥ неуспевающий ыле, успеваемость улыжат 62 процент гына. Первый полугодийыште 267 тунемше гыч ик отличникат уке. Ученик-шамыч урокышко кече еда опоздатлат, домашний заданийым огыт шукто.

Комсомолец Борисов тунеммаште молылан примерым ончыктымо олмеш, 7 плохо отметкам иметла. Комсомольский организацийын секретарьже Скворцов йолташ нимогай мерым приниматлымашыже уке, пуйто школышто чыла сай.

Кужмара НСШ - ыште комсомолец ден пионершамычын школышко варашкодын коштмашышт обычный явлений ыле. Первый полугодийыште 243 опоздаһий лийын. Комсомольский организацийын секретарьже Хлебников йолташ, тудак учитель, тыгай факт-шамыч деч ӧрдыштӧ шоген.

Доклад деч вара прениййште выступатлыше-шамыч ВЛКСМ райком школьный комсомольский организаций-шамычлан, школлан да учитель-шамычлан пеш шагал полшен манын ончыктышт. Райкомолын школа ден пионер отдел вуйлатышыже Давыдова йолташ школлаште пеш шагал лийын, а моло пашаеҥ-шамыч ял советлашке каят гынат, школлашке пуренат лекмашышт уке.

Активын собранийже ВЛКСМ ЦК X пленумын решенийыштым одобритлен да райкомол школьный комсомольский организаций - шамычлан чарныде полшен шогышаш манын ончыктен.

Ял озанлык стахановец шамычын республиканский совещанийын премироватлалтше участницаже-шамыч. **Снимкыште** шола гыч: Н. А. Ботоногова, Т. М. Мартьянова, А. С. Кобылина да Н. В. Грошева йолташ-шамыч.

Фото С. Чуршуковын.

Пионерский организацийын кушмыжо нерген

Юный пионер-шамычын коммунистический организацийже школын пашаштыже кугу верым налын шога. Пытартыш ийлаште пионерский организацийышке мемнан школласе шӱдӧ дене сай ученик-шамыч пуреныт. Кызыт республикысе пионерский организацийыште 43626 еҥ уло. Йошкар-Оласе пионерский организаций 1939 ийыште 882 еҥлан кушкын.

Туге гынат республика мучко пионерский организаций удовлетворительно огыл кушкеш. 1939 ийыште улыжат 4814 еҥлан гына кушкын да 234 отрядым велэ угыч организоватлыме. Тидыже теве мо нерген ойла, что комсомольский организаций-шамыч да вожатый-шамыч тиде паша дене моткоч начар заниматленыт.

У-Торъял районышто 1939 ийыште пионерский организаций кушмо олмеш 51 еҥлан шагалемын, а Шернур районышто 62 еҥлан шагалемын.

Райкомол-шамычын пашаеҥышт школлашке мият гынат пионерский организацийын пашаже дене шагал интересоватлат. Ятыр школлаште комсомольский организаций-шамыч тиде пашалан вниманийым йӧршеш огыт обращатле. Мутлан, Русско-Шойский НСШ-ыште (Куженер район) пионерский ийготан 200 утла тунемше уло, а пионерский организацийыште 100 еҥ гына. Тиде школышто пионерский организаций кушмо паша дене заниматленыт манын каласен кертына мо? Уке, каласаш ок лий.

1939 ийын апрель тылзыште ВЛКСМ обкомын бюрожо республикыште пионерский организацийын кушмыжо нерген вопросым обсуждатлен, тушто ВЛКСМ горком, райкомшамычлан бюрошт обсуждатлаш предложитлыме ыле. Но ик райкомолат тиде вопросым обсуждатлен огыл да решительный мерым приниматлен огыл.

Пионерский организацийшамычын начар кушмыштым тидын дене гына об'яснитлаш лиеш, что школлаште да пионерский отрядлаште политико-массовый пашам начар шындыме. Комсомольский организацийын руководствыжо укелан кӧра южгынамже пионер-шамычын тунеммаште да дисциплина шотышто авангардный рольышт огеш кой.

Мемнан республикыште эше ятыр школлаште пионерский организаций уке.

ВЛКСМ ЦК-н X пленумжо пионерский пашам решительно саемдаш требоватлен. Пионерский организацийын паша состояниймже верч комсомол отвечатла. Пионерский организаций-шамычын кушмышт дене пырля нуным утларак пеҥгыдемдыман.

1932 ийын 21 апрельыште ВКП(б) ЦК „Пионерский организацийын пашаже нерген" шке постановленийыштыже ончыктен: „Олаште, ялыште да нацрайоналаште шемер-шамычын икшывышт шотеш пионерорганизацийын кушмыжым умбакыжат шуен, тӱҥ вниманийым тудым пеҥгыдемдымашке, угыч пурышошамычым воспитатлыме пашашке, кажне пионеротрядын пашажым келгемдымашке да оживитлымашке, отрядым да звеном организацийне пеҥгыдемдымашке обратитлаш".

Пионерский организацийым пеҥгыдемдаш, тудым кушташ, коммунистический духеш воспитыватлаш ВКП(б) ЦК мемнам обязыватла.

Пионерский отряд-шамычын пашашт дене кӱлеш семын вуйлаташ, школышто пионер-шамыч тунеммаште да дисциплина пеҥгыдемдымаште инициатор лийышт манын добиватлаш комсомольский организаций-шамычын почетный обязанностьышт.

Ф. Бахтин,

ВЛКСМ обкомын пионер шамыч отделым вуйлатышыже.

Н. Я. МАРР ДА ЙЫЛМЕ НЕРГЕН У УЧЕНИЙ

Проф. Б. Гранде

Пеш кугу советский ученый-языковед академик Николай Яковлевич Маррын колымыжлан вич ий эртен.

Тудо 1865 ийын 7 январьыште Кутаиси олаш шочын. Тудын ачаже шотландец, ботаник-садовод ыле, Кутаисиште ял озанлык школа дене вуйлатен; аваже грузинский крестьянка ыле. Н. Я. Маррын йоча годсо илышыже Озургети олаште, грузин-шамыч коклаште эртен. Изи улмыж годымак ачаже колен, да аваже нимогай средства деч посна гаяк кодын. Пеш шуко тыршыме дене гына йочам гимназийыш пурташ лийын, тушто вашке тудо йылмешамычым (латинский, греческий, французский немецкий да итальянский) тунеммаште ончыкшо способностьшо да успехше-шамыч дене ойыртемалтын.

1884 ийыште Н. Я. Марр Петербургский университетын восточный факультетышкыже тунемаш пура, тушто ик жапыштак кум разряд дене заниматла: кавказский (армянский ден грузинский йылме-шамыч), арабо-персидско - турецкий да семитический (арабский, древнееврейский ден сирийский йылме-шамыч). Эше 2-шо курсын студентше улмо годымак тудо грузинский ден семитический йылме коклаште родство улмылан вниманийым обратитлен. Тиде вопросым тудо келгынрак тунемын, да 1888 ийын грузинский газетыште „Грузинский йылмын природыжо да особенностьшо-шамыч" статьям публиковатлен.

Университетым тунемын пытармекыже Н.Я.Марр шке родинаштыже, Грузийыште пашам ышташ шонен. Но Шота Руставелин „Витязь в тигровой шкуре" знаменитый поэмыжым исследоватлымек, тушто тудо грузинский литературын персидский дене ожно лийше связьшым установливатлен, тидыже Грузийысе буржуазный националист-шамычын негодованийыштым луктын да Н. Я. Маррлан Петербургыш пӧртылаш логалын. Петербургышто тудо университетыште армянский филологий дене пашам ыштен.

Ондак тудо грузинский ден армянский йылме-шамычым исследоватлен, вараже шкенжын исследоватлымашке эркын-эркын Кавказысе моло йылме-шамычым, а умбакыже Востокын да Западын ожнысо да тыгак у моткоч шуко йылмыже-шамычым включатлен. Н. Я. Маррын научный интересыже моткоч кумда. Йылме-шамычым исследоватлыме дене гына тудо чарнен огыл, а йылме процессым пеш шуко моло проблема ден смежный наука-шамыч дене пырля изучатлен.

Великий Октябрьский социалистический революций Н. Я. Маррлан шкенжын научный исследованийжым кумдан шараш да йылме нерген у учений создатлаш возможностьым пуэн. Марр „шкенжын кабинетыштыже шып" пашам ыштыше ученый огыл ыле. Тудо научно-исследовательский пашам моткоч кумда организационный да общественный деятельность дене ушен. Н. Я. Маррын планже почеш да вуйлатымыже дене материальный культура историйын Академийжым, Академия наук пелен йылме ден мышленийын Институтшым (кызыт тудын лӱмжӧ дене маналтеш), Москваште этнический ден национальный культура Институтым да моло научный учреждений-шамычым организоватлыме.

Верлашке (Арменийышке, Дагестанышке, Абхазийышке, Азербайджанышке, Чувашийышке, Карелийышке, Грузийышке да моло вереат) шуко гана миймыже еда тудо йылме шот дене материалым погенн, лекцийым лудын, кумда собранийлаште доклад дене выступатлен, верлаште научный пашам организоватлен.

Н. Я. Маррын 500 наре трудшо илымыже годым печатлалтын. Адак рукописьыште возен пытарыме да пытарыдыме—шуко кодын, нуно издаватлалташ тӱҥалыт. Тудын научный пашаже шуко смежный область-шамычым: языкознанийым, археологийым, искусствоведенийым, литературоведенийым, этнографийым, историйым да молым охватыватлат. Тудо шке научный взглядше-шамычым проводитлымаште пеш упорный да последовательный ученый ыле. Но ондаксе иктаж-могай взглядше йоҥлыш але точный огыл улеш манын умбакыже ыштыме научный пашаже ончыктен гын, то тидын нерген большевистский прямота дене тудо печатьыште да шкенжын лекцийлаштыже увертарен. Тудо шке теорийжым эреак развиватлен да совершенствоватлен.

Н. Я. Маррын общественно-политический деятельностьшат пеш кумда ыле. Тудо научный пашаен-шамычын секцийыштыже ыштен, тыште 1924 ийын тудым председательлан сайленыт, просвещений пашаен-шамыч союзын ЦК членже, ВЦСПС член. 1925 ийыште Ленинградский Советын членжылан сайлыме, 1931 ийыште—ВЦИК членлан. Н. Я. Марр 1930 ийыште ВКП(б) членыш пурен.

Н. Я. Маррын выдающийся заслугыжо-шамычым пӱтынь эл да СССР ЦИК Президиум кӱкшын аклены. 1934 ийыште СССР ЦИК Президиум „лингвистика областьыште посннак выдающийся труд-шамычшылан лийын", тудым Ленин орден дене наградитлен; ВЦИК-ын Президиумжо наукын заслуженный деятельже званийым тудлан присвоитлен.

* * *

Н. Я. Маррын главный заслугыжо йылме нерген у учений созатлымаште, кудо тӱҥ шотышто марксизмын-ленинизмын положенийлашыже базироватлалтеш. Йылме нерген у учений ондак „яфетический теорий" маналтын, вет первый этаплаште тудо тӱҥ шотышто яфетический йылме-шамычын (грузинский, мингрельский, абхазский да моло) материалышт гыч исходитлен. Тиде у учений буржуазный языкознанийын методшо-шамычым йӧршеш сӱмырал шуа.

Йылме нерген буржуазный наука йылме-шамычым шкеж дене замыкатлыше „еш-шамычлан" шеледа да кажне „еш" пуйто шкенжын „праязыкше" деч зависитлыше лийын. Буржуазный лингвист-шамычын мненийышт почеш йылме-шамычын развиватлалтмышт йылме-шамычын шукеммышт дене, ик йылмын ондак диалект-шамычлан, а вараже йылме-шамычлан шеледалтмыже дене кая. Буржуазный лингвистика ик „ешыш" пурышо йылме-шамычын общий вожыштым кычалеш. Тудо тӱҥ шотышто ик группышко пурышо йылме-шамыч коклаште улшо общийым гына да тӱрлӧ группыш пурышо йылме-шамыч коклаште могай ойыртемыш улмым гына палеш. Ик „еш" кӧргыштӧ общий черта-шамычым мумо дене „праформа-шамычым", „праязык-шамычым" восстановитлаш тыршат, да нунын гыч пуйто почеш лийше йылме-шамыч—„потомок-шамыч" развиватлалтыныт. Тӱрлӧ группышко пурышо йылме-шамыч коклаште ик гай черта-шамыч улыт гын, тиде заимствоватлымаш дене, але йылме-шамычын варналтмышт дене лийын маналтеш. Буржуазный лингвист-шамычын мненийышт почеш, йылме-шамычын кажне „ешыже" шкенжын особый чистый истокшо-шамыч гыч лектын, а кажне группын улшо специфический черташе-шамыч природа дене пумо гай, кажне группылан внутренне присущий гай улыт. Пытартыш итогыштыжо „праязык" теорий йылме-шамычын лийме расовый теорийышке энерта.

Буржуазный ученый-шамычын мненийышт почеш, йылме-шамыч да „еш-шамыч" курым-курымеш эреак разнородный, „шкенышт дух дене отличатлалтше" улыт. Но тӱрлӧ йылме-шамыч культурный развитийын тӱрлӧ ступеньыштыже улыт. Тышеч буржуазный горе-теоретик-шамыч выводым ыштат, пуйто йылме-шамычын тӱрлӧ „ешышт" культурно развиватлалташлан ик гай способностян огыт ул, пуйто йылме-шамыч равноценный огыт ул. Тыште причиныжлан нуно айдеме раса-шамыч равноценный огытыл манын шотлат. Йылме-шамыч гыч иктышт „высший расылан" принадлежатлат да чыла могырым развиватлалтын кертше, высший порядкын йылмыже-шамыч улыт; вес йылме-шамыч пуйто „низший расылан" принадлежатлат да курымешлан развиватлалтде да культурно шенгелан кодаш обрекатлыме улыт.

Тыге, буржуазный языкознаний империалист-шамычын колониальный ден полуколониальный э л л а с е грабитлымыштлан „теоретический" базым подводитлаш тырша.

„Праязык" теорий гай „невиннйыла" койшо теорий гыч теве тыгае чынжым, логический вывод-шамыч; нине вывод-шамычым, чӱчкыдынжак огыт ойло гынат, но кеч кунамат подразумеватлат.

Нине „теорий-шамычым" Н. Я. Маррын пашаже опровергатлен; тудо доказатлен: йылме-шамычын тӱрлӧ группышт коклаште каяш лийдыме пропасть у к е. Н. Я. Марр языкознанийын задачыжлан посна йылме-шамычым да йылме-шамычын группыштым изолированно изучатлымашым огыл, но айдеме речьын развиватлалтме п ӱ т ы н ь процессшым да айдеме тӱрлӧ коллективлаште тиде речьын приниматлыме конкретный форма-шамычым исследоватлымашым шында. Айдеме речьын лекмыже нерген вопросым шындыме деч отказыватлыше буржуазный лингвист-шамычлан ваштареш лийын, Н. Я. Марр тиде вопросым шында да тудым материалистически р а з р е ш а т л а. „Роль труда в процессе очеловечения обезьяны" пашаштыже Энгельсын ойлымыжым шарнена: „ ... Трудын развиватлалтмашыже,—воза Энгельс,—обществын члениже-шамычым утларак чак сплотитлалтмаште необходимо полшен, вет тид лан кӧра икте-весым поддерживатлымаш, п ы р л я деятельность случай-шамыч утларак чӱчкыдын лийыныт, да кажне посна членлан тиде пырля деятельностьын пайдаже рашырак лийын. Кӱчыкын каласаш гын, формироватлалтше айдеме-шамыч тушко шуыныт, что нунын **икте-весылан мом гынат каласаш потребность** лийын. Потребность шканже органым создатлен: обезьянын развиватлалтдыме л о г а р пундашыже эркын, но чарныде, эркын-эркын виянгдыме модуляций-шамыч дене вашталтын, да умшан органже-шамыч икте почеш весе членораздельный йӱкым луктыш эркын-эркын тунем шуктеныт". („Диалектика природы", 7 изд. 52 стр.).

Энгельсын тиде положенийжым Н. Я. Марр йылмын пеш поян материалже-шамыч дене доказатлен.

Йылме первобытный айдеме коллектив-шамычын общественный трудыштын потребностьышт гыч лектын да тиде общественный т р у д ы н процессыштыже развиватлалтын. Животный-шамычын естественный крикышт ден айдеме речь коклаште коренной различий уло. Йылме мышлений дене пырля лектеш да развиватлалтеш; йылме ден мышлений диалектический единство улыт. Животный-шамычын ни мышлений, ни йылме лийын ок керт, вет нунын искусственный орудий дене ыштыме труд уке. Йылме общественный айдемын созданийже улеш. „Натуральный йылме-шамыч,—воза Н. Я. Марр,—тӱняште уке улыт, йылме-шамыч чыланат искусственный, человечествын создатлымыже улыт, нуно ик гана создатлымек, ик поколений деч весылан, природный дар семын, пуйто йоча годымак ава шӧр дене впитыватлымаш, наследственно переходитлат г ы н а т, происхождениышт шотышто садак искусственныяк улыт. Наследственлыме речьын вожшо-шамыч внешний природышто огыл, меммнан кӧргыштӧ огыл, меммнан физический природа кӧргыштӧ огыл, а общественностьышто, тудын материальный базыштыже, озанлыкыште, техникаште" („Избранный пашa-шамыч", II т., 25 стр.).

Мут-шамычын нунын исторический развитийыштын значенийыштым анализироватлыме дене Н. Я. Марр ончыктен, что речь лийме процессыште тӱҥ ролым к и д м о д ы н, т у д о и к ж а п ы ш т а к трудын органже да речьын органже лийын. Айдемын первый речьше звуковой огыл, а телодвиженийын речьше, эн ондак кид дене движений, кудын дене пашa ыштaлтын да тыгак тиде трудовой процесс сигнализироватлалтын. А л е членораздельный огыл естественный йӱк лукмаш кужу жап годсек йӱкдымӧ речьым гына сопровождатлен.

Кунам икте-весе дек обращатлыме потребность-шамычым удовлетворитлашлан кид дене ойлымаш ситыдыме лийын да йӱкым лукшо орган-шамыч первый верыш лекмеш да телодвижений йылме ден кид дене ойлымашым ончылтен кертмеш развиватлалтын да усовершенствоватлалты н ы т—тунам кид дене ойлымашым олмешташ звуковой речь выступатла.

Н. Я. Маррын применятлыме исследованийын способшо **речьын палеонтологийже** маналтеш. Тиде способ тене мошто: ожнысо йылме состоянийын пережиткыже-шамычым кызытсе йылмылаште изучатлыме

(Мучашыже 4-ше стр).

ИНОСТРАННЫЙ ТЕЛЕГРАММА-ШАМЫЧ

ТЕҤЫЗЫШТЕ ВОЙНА

Лондон, 24 январь (ТАСС). Рейтер агентство тыге увертара: 15 гыч 21 январь марте чылаже 23.843 тонн водоизмещениян 4 английский пароходым да 35.245 тонн водоизмещениян 11 нейтральный судным вӱд йымак волтен колтымо.

Тиде жапыштак германский торговый судоходство 3.940 тонн водоизмещениян кок пароходым йомдарен, да тидын деч посна 619 тонн водоизмещениян ик судным английский военный корабль поген налын ыле.

Рейтер агентство Ослосо официальный заявленийлан ссылатлалтын, тыге увертара: война тӱҥалме годсек Норвегия 112 тӱжем тонн общий тоннажан 32 судным йомдарен, тушто 150 еҥ колен.

Англия правительствылан американский меморандум

Нью Йорк, 24 январь. (ТАСС). США-н государственный департаментше 20 январьыште США-ште английский посоллан пумо меморандумым публиковатлен, тудо тиде меморандумышто англичан-шамычым вуно Гибралтарыште американский судно-шамычым итальянский судно-шамыч деч кум гана шукырак кучен шогыктат манын титакла.

„Южо случайыште,— меморандумышто каласалтын,—американский судно-шамычлан американский закон-шамычым нарушатлен грузым ястарашлан воеватлыше эл-шамычын портышкышт — Марсельыш каяш предлагатлалтеш, тыштыже нуно адакат досмотрлан кучалтыт“.

Самырык агитатор

И. Чемеков але самырык, Немда средний школын (У Тор'ял район) 8 классыштыже гына тунемеш, Туге гынат колхозник да колхозница-шамыч коклаште агитмассовый пашам чарныде колтен шога. Тудлан прикрепитлыме участкыштыже местный Советлашке сайлыме деч вара международный положений дене, текущий политика дене беседым эртара да газетым журналым чарныде лудеш.

И. П. Кошкин.

Агитмассовый пашам виянгдыман

Местный Советлашке сайлаш ямдылалтме жапыште Шиньша ял совет (Морко район) кӧргыштӧ масса коклаште агитмассовый пашам начар огыл шындыме ыле. Кызытат агитатор П. Т. Тимофеев да М. В. Рябинов йолташ-шамыч агитмассовый пашам начар огыл шуктат. Нуно партий ден правительствын решенийыштым да международный положений нерген чарныде умылтарат.

Туге гынат ятыр агитатор - шамыч — Сафиулин, Ямашев да моло йолташ-шамычат тылзе эртен ик беседымат эртарен огытыл. Агитмассовый пашам нигунарат луштарыман огыл, утларак да утларак виянгдыман.

С. Кузнецов.

Марпединститутышто военный паша дене урок годым. Снимкыште (шола гыч) студент-шамыч: Н. В. Виногоров, В. А. Голубев, О. В. Чебоксаринов, Н. А. Вшивцев, А. Ф. Филимонова да военрук В. В. Исаковский йолташ-шамыч.

Фото М. Чуршуковын.

Ефремова йолташын сай пашаже

Кеч могай пашанат сай результатше тиде пашам йӧратымаш гыч да масса дене пеҥгыдын кылдалт шогымаш деч зависитла. Семи-Сола лудмо пӧртым (Морко район) вуйлатышылан Ефремова йолташ ышта. Эн ондак тудо масса дене пеҥгыде кылым ыштыш пиже. Ту марте читатель 20 еҥ наре гына ыле гын, кызыт 60 утла читатель уло. Колхозник-шамычлан лудашышт 200 утла тӱрлӧ произведений-шамыч улыт.

Лудмо йолташ-шамычлан жапым культурно эртараш ыштыт шашка, шахмат, домино, биллиард да музыкальный инструмент-шамычым налме.

Колхозласе пырдыж газета редактор-шамычлан конкретный полышым пуэн шога. Садланак „Тумер“, „Марий“ да моло колхозлаште пырдыж газета тылзылан 3 номер луктал-теш.

Шукерте огыл 5 колхозышто красный уголокым организоватлен. Кызыт красный уголок-шамыч начар огыл пашам ыштат.

Ефремова йолташын пашаже моло лудмо пӧрт-шамычын вуйлатышыштлан пример семын служитлен кертеш. **Сергей Эчан.**

Воспитательный пашан результатше

Кужмарий НСШ (Роҥго район) пелен 1939 ийын сентябрь тылзыште 3 еҥ дене комсомольский организацийым организоватлыме ыле. Несоюзный молодежь коклаште воспитательный пашам сайын шындыме дене шукерте огыл 17 ученик комсомолыш пурен.

Речкин Иван.

Осоавиахимын у организацийже

Шукерте огыл „Победа“ колхоз пелен (Волжский район) у осоавиахимовский организаций организоватлалте. Комсомолец-шамыч кугу желаний дене пурышт. Организацийышке чылаже 25 еҥ возалтын. Нунын кокла гыч ятыр шоҥго колхозник-шамычат улыт.

Осоавиахимовский организацийын председательжылан Герасимов йолташым сайлыме. Тудо шке пашашкыже начар огыл пижын.

И. Д. Дмитриев.

Комсомольский звено

Куженер районысо бригадир, агроном- шамычын обращенийже „Марий“ колхозын (Параньга район) колхозникше-шамыч коклаште шокшо откликым муын. Комсомолец-шамыч шошо агалан ямдылалтмаште активно участвоватлат. Теве Иванов Илья ломыж погымашым организоватлен, Александров Никанор апшатлан полша.

Комсомолец-шамыч гыч посна звеном организоватлыме.

А. А. Иванов.

Н. Я. Марр да йылме нерген у учений

(Мучаш)

дене йылмын историйже да йылмын шке развитийыштыже эртыше этапше-шамыч восстанавливатлалтыт. Н. Я. Марр айдеме речьын развиватлалтше эн ожнысо периодым вӧлэ огыл почын, но йылме процессын движенийжын стройный историйжым наметитлен. Н. Я. Марр йылме стадий-шамыч нерген, вес семын манаш, йылме-шамычын шкенышт развитийыште эртыме этапышт нерген да нине стадий-шамычын социально-экономический деч зависимостьышт нерген учениймым выдвигатлен. Тудо ончыктен: йылмын движенийже скачкообразно кая, йылме обществын структурыштыжо лийше революционный сдвиг-шамыч почеш революционный сдвиг-шамыч корно дене перестраиватлалтеш. Кеч могай йылмын развиватлалтме стадийже обществын развиватлалтме ступеньже деч зависитла да тиде обществын эртыме историйжын результатше улеш. Кажне данный эпохысо кеч могай йылмыште йылмын чыла эртыме периодысо состоянийже-шамыч отлагатлалтынат. Ик эпохысак чыла йылме-шамыч развиватлалтме ик стадийыштак огытыл; нуно тӱрлӧ стадийыште улыт. Вес могырым, тӱрлӧ эпохысо йылме-шамыч ик стадийыште лийын кертыт. Южгынам иктаж могай кызытсе разговорный йылме ожнысо иктаж могай письменный йылме деч утларак архаический улеш. Мемнан жапысе йылме-шамыч развитийын тӱрлӧ ступеньыштыже улыт.

Н. Я. Марр йылме-шамычын тӱрлӧ группышт коклаште эртен кяш лийдыме пропасть уке манын ончыктен. Кеч могай йылмын кугу але шагал культурный развитостьшо тиде йылме дене ойлышо массын общественный развитий ступеньже дене определятлалтеш. Полноценный огыл калык-шамыч уке улмо семынак полноценный йылме-шамычат уке улыт. Мемнан наблюдатлымаште улшо шуко йылме-шамыч шеҥгелан кодмашышт—тиде прехоящий явлений. Культурын да айдеме мыслын пеш кугу достиженийжым тиде йылме дене выражатлен кертме уровень марте кеч могай йылме шуын кертеш.

Тидлан доказательствым ме мемнан Союзысо шуко йылме-шамычыште ужына, нуно Октябрьский революцийын лиймыжлан кӧра куатлын пеледаш йӧным налыныт.

Айдеме речь, кузе тидым Н. Я. Марр ончыктен, шкенжын развиватлалтме тӱҥалтыш этаплаштыже пеш шуко тыгыде йылме-шамыч гыч, йылме—примитив-шамыч манме гыч улшо улмаш. Нине тыгыде йылме-шамыч шукын лийыныт гынат, шке коклаштышт качественно лишыл улыт улмаш, вет нуно айдеме тыгыде группа-шамычын ик гаяк примитивный состоянийыштым отражатленыт. Йылме-шамычын развиватлалтме процессше нине тыгыде посна-посна улшо йылме - примитив - шамыч деч, утларак шолдра да количество шотышто шагарак йылме-шамычык лийме дене, ончыкылык единый общечеловеческий йылмышке кая. Буржуазный лингвист-шамычын вершина дене шогалтыме ятыр пирамида-шамычым ышташ тыршенат гын, Н. Я. Марр йылме пирамидым тудын основанийже дене шогалтен.

Н. Я. Марр ВКП(б) XVI с'ездыште Сталин йолташын каласыме гениальный положенийжым доказатлен да йылме поян материал-шамыч дене ончыктен:

„... Национальный культура-шамычын (да йылме-шамычын) отмиратлашлан да нуным пӱтынь тӱнясе социализмын сеҥымыже жапыште ик общий социалистический культурыш (да ик общий йылмыш) сливатлашлан условийым ямдылыме цель дене ик элыште пролетариат диктатура жапыште пеледмашышт“.

Шкенжын пашаштыже Н. Я. Марр языкознанийын областьше гыч ятыр умбак лектын. Тудын заслугыжо шамыч этнографийлан, фольклорлан, материальный культурын историйжылан, философийлан, религийын историйжылан, искусствын историйжылан моткоч кугу улыт.

Отв. редактор — К. А. ЛЕНСКИЙ.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: Мар. АССР, г. Йошкар-Ола, Дом Советов, 4 этаж, комната № 69—70, телефон № 90.
Упол. Главлита МАССР А—78. Йошкар-Ола, 1-ая типография Маргосиздата.